

թիւնը քաղաքին մէջ շատցած պիտի ըլլայ . և քաղաքապետը Ալբ Իէդէր | առւրի ազնուականէն առած տեղեկութիւններուն վրայ՝ քաղաքին մէջ ջուր բաշխողներուն (սու Եօլիներուն) մէկ յայտարարական գիր մը հանեց . որովհ կը պատուիրէ որ գիշերը ամէն մարդ իր տունը քաշուելէն ետքը ջուրերը թողտան . որ փողոցներէն վագելով փողոցները ցերեկվնէ ժողված աղտեղութիւնները մաքրեն տանին :

Այս հիւանդութենէս գատ՝ այս տարի շնչառութեան գործարանքներուն հիւանդութիւններն ալ շատկեկ են . ինչպէս են կուրծքի և թոքերուն (աք ձիէրի) տեսակ տեսակ հիւանդութիւնները : Յուլիս ամսոյ վերջին շաբթուն՝ մէկ շաբթուան մէջ այս հիւանդութիւնէս մեռնողներուն համբանքը 230 հոգիի հասաւ | օնտուայի մէջ :

ՊԵԱՃԻՔ: ՅՈՒՂԻՄ ամսոյ վերջերը այս թագաւորութեանս և Հոլանտայի թագաւորութեանը մէջ վաճառականութեան վերաբերեալ նոր դաշնադրութիւն մը եղաւ . և դաշնադրութեան թուղթը Հոլանտայի Ահակա քաղաքէն Պէլճիքայի Պրիւցէլ քաղաքը բերաւ Պ. Վ անուէրշդրէդէն , որ Պէլճիքայէն Հոլանտա գացող արտաքս կարգի դեսպանին խորհրդական գրադիրը (ալու քեամիալին) էր :

Այս դաշնադրութեանս պայմանները ասոնք են .
որ հոլանտացիք Շավլ կղզին (Հնդկաց ծով) բեր-
քերէն ութը միլիօն քիլոկրամ ասպրանք պիտի բե-
րեն Պէջիքա, նոր հաստատուած կերպով մաքս տա-
լով. անկէց եվել եկածին մաքսին վրայօք այս նոր
կարգադրութիւնս ՚ի գործ դրուելու չէ : Եւ այս
ասպրանքներս ալ Պէջիքայի նաւերը պիտի բերեն
Պէջիքայի երկիրը, քիչ մը եվելիկէկ տուքը տալով
Հոլանտացի մաքսին՝ Հնդկաց ծովուն կղզիներէն
ճամբա ելած ատենին :

Ուրիշքերու վլայ ալ նոր կարգադրութիւններ կան . ինչպէս , թարմ ձուկերուն համար , թէ որ հասարակ և շատ գտնուած ձուկերէն են նէ՝ 100 քիլօկրամին 5 ֆուանք մաքս սիխի վճարով . թէ որ հազորադիւտ ձուկերէն է նէ՝ 100 քիլօկրամին 9 ֆուանք : Եւ այս ձուկեներուն չափը որոշուած է , որ երկու միլիօն քիլօկրամէն եվլ պիսի ըռլայ : Ո՞ւ ուինային մէկ տակառին 10 ֆուանք մաքսով միայն 5.000 տակառ ահաի խոռոչուի :

5,000 տակառ պիտի խըրկութ :
Ուրիշ դաշնադրութիւններու պայմաններ ալ կան , որ այնչափ հարկաւոր բան մը չեն երեւցած եւրոպացի օրագրաց . և յատուկ չեն գրեր : Այս պայմաններս պիտի քշեն ութը տարի . այսինքն՝ մինչեւ 1854 . բայց այս դաշնադրութեանս ձեռք դրնող տէրութիւնները իրաւունք պիտի ունենան թէ որ աւրել ուզեն նէ՝ 1851 ին յունվարի մէկին իրարու իմացըննել : Միիկայ ասանկ իմացըննելէն ետքը դաշնադրութիւնը 1852 ին յունվարի մէկին կը լըմբնայ : Յէ որ այս ազգարարութիւնս այն ժամանակը չլ տըրուի նէ՝ մինչեւ 1854 պիտի քշէ : Եւ թէ որ 1854 ին յունվարի մէկին իմաց չլ տըրուի նէ՝ 1855 ին ալ զօրութիւն պիտի ունենայ պայմանը . և ասանկ պիտի շարունակուի . և երբ որ աւրել ուզվի նէ՝ յայտարարութիւնը իրարու խըրկելնուն յաջորդ տարին պիտի աւրուի :

ԲՐՈՒՏՍԻԱ : Եւ Եպարքնական ըստուածներուն Պէտքին քաղաքը ընդհանուր ժողովը ընելը . և եկեղե-

յարկան կարգադրութեամնց վրայօք ամէն տեղէն նոյն ժողովքին գիրեր գալը՝ լրագրուս նախընթաց թիւերուն մէկուն մէջ ծանուցինք: Պրէ զաւ քաղաքէն ալ անանկ գիր մը գացած ըլլալով՝ թագաւորական գիւանը նոյն քաղաքի երեւելիներուն գիր մը գրած էր, որ քաղաքական ատեանին մէջ կարգացուեցաւ. և գիրն է այս:

“Եւետարանական ընդհանուր ժողովոյն պատ-

տօնին վերաբերեալ գործերը մոռցած կ'ըլլան։ քանի զի քաղաքական կառավարութեան կանոնները անոնց բնաւ իշխանութիւն չեն տար աստանկ բաներու վերայօք։ Խորիուած թուղթերուն մէկ քանին մէջը իմ դիտաւորութիւնս ալ մոռցուած էր, իմ այն իրաւունքս ալ որ ես մինակ ինձի պահեր եմ. և այն է որ՝ իմ յարմար դատած ճամբաները և կերպերը ես պիտի սորոշեմ որ եկեղեցականներուն եկեղեցւոց պիտոցիցը վրայ ունեցած դիտաւորութիւննին ճանչ

Նաև սորվիմ. և թէ ինչպէս աւելի գործունեայ մէկ կրօնական կեանք մը և կացութիւն մը ստանալու մի ջոյները պիտի գլուխուի և ՚ի գործ գըրուի : ՚Նոյն պէս մուցուած է միայն ինձի յատուկ եղած այն ի բաւունքն ալ, որով թէ որ ժողովքը իրեն յատկացած գործայն սահմանեն դուրս ելաց նէ՝ նոյն սահմանին մէջը խօսթեմ: Ուէ որ քաղաքական խորհրդոց ատեանները ասիկայ մըսմըսացած ըլլային նէ, կը հաւ կընային որ, կրօնական սահմանադրեալ ժողովցն յատկութեանը գէմ բողոքեալ, որ այս ընդհանուր

ժողովքը իրեն սեալհականներ է , չե՛թէ միայն ինձի
դէմ , այլև իրենց գէմ ալ սրակասութիւն ըրած կ'ըւ-
լային . քանզի ասանկ անհիմն և անպատճառ պա-
հանջմունկըները հրատարակելով շատ դիւրին է ա-
ռաջկուց պատրաստուած խոռովաշեան պէս բան
մը երեւան ելլէր :

“Այս երեւայթու ես ներողամտութեամբ դատել կ'ուզեմ. միայն անոր համար որ՝ Ո՞ակաէպուրի և Վրէզլաւ և Քէնիկզպէրի և ուրիշ ասոնց նման քանի մը քաղաքներուն երեսփոխան գործակալները՝ թէ յաջողութեան և թէ ձախորդութեան մէջ ինձի անկեղծ հաւատարմութիովին և ինձմէ բնաւ չի զառվելովին ուրիշներուն օրինակ եղած են . և այն գըրվածքը գրելով և ստորագրելով ոչ յանցանք լրածըլլալին գիտեն, և ոչ ալյանցանք ընելու միտք մը ունեցած են : Անոր համար հարկ է անոնց միտքը բերել եկեղեցական իշխանութեան այս իրաւունքը՝ որ ես ինձի սեպհականած չեմ. այլ բրոգթէստանութեհետ մէկ տեղնախնիքներէս ժառանգութեամբ ինձի անցած է, և շատ անգամ ըսեր եմ որ հաստատութեամբ միտքս գրած եմ այս իրաւունքս բանեցընելու : Աւետարանական եկեղեցւոյն նոր կեանք մը տալու և ինքընիք ճանչըընելու համար, որ երկար ատենէ ՚ի վեր այս երկու բանս կորսընցուցածէր :

“ Արթիկաց սոււտ աղաստութեան ճամբռով պիտի ըլլէ լսյ , օրինական աղաստութեան ճամբռով պիտի ըլլայ . չէ թէ նոր և ինքնագիւտ վարդապետութիւ մը հիմն

բըռնելով, այլ միայն հին հաւատոյն վրայ հաստա-
տելով, որուն վրայ շինուած՝ և մշտնջենաւոր կենա-
լու համար հաստատուած է Քրիստոսի եկեղեցին։
Իմ գլուխ հանելու ջանացած դիտաւորութիւնս
այն է, որ աւետարանական եկեղեցւոյն պաշտպան
ըլլամե այս Ճամբռուս վրայ առաջ տանիմ։

“Քաղաքական կառավարութեան ատեաններուն
և երեսիուսաններուն կը խրատեմ, որ ժողովցն տա-
լու վճիռներուն առաջը չառնեն, այլ հանդարտու-
թեամբ սպասեն. և Ճիշդ իրենց քաղաքական պար-
տականութեանց սահմաննին մէջը մնան. որ քաղաք-
ներուն ամէն մէկուն կտննողը հաստատուած է. և
չեմներեք որ ասկէց ետքը թէ որ մէկը այս կանոննին
ցըցուցած սահմանէն դուրս ելլէ նէ՝ անպատճեմ մը
նայ”.

Արքայսական դիւանին այս հրամանագիրը թագավառին կողմէն՝ Պրեզիդու քաղաքին կառավարութեան ատեանին խրբկեց ներքին գործոց պաշտօնատար նախարարը Պ. Պօտէլցինիկ : Նցնը ընդհանուր ժողովոյն անդամներուն ալ առաջարկեց տէրութեան նախարարը Պ. Այսուն :

ԻԴԱԼԻԱ: Ո՞սէնայի հիմակուան բարձրապատիւ գուքսին հայրը՝ Ո՞ւսաս և Քառուառու քաղաքներուն քսմբերը մէկ փառաւոր ջուրի ճամբայ մը շննել տուած էր շատ ծախովով. որով ջուրը արտերը պիտի ջրէր. և ասով տարին երկու անգամ հունձք կրնար ըլլալ. Հիմա այս ջուրի ճամբան կատարելապէս լմբնցած ըլլալով՝ յունիս ամսոյն վերջերը դուքսը յիշեալ քաղաքները եկաւ ճամբայներուն գործածութիւնը սկըսել տուաւ, և այն ատենէն ՚ի վեր այս կողմերը կը պարզաի. ուր որ երթայ նէ շատ մեծ պատուով կընդունին և շատ ուրախութիւն կընեն: Ո՞սէնայի դուքսը լուքսի դքսին հետ բարեկամ ըլլալով՝ յաճախ անոր տեսութեան կ'երթայ:

ՆԱԲՈԼԻ: Ասկէց առաջ այս տերութեանս կա-
ռավարութիւնը դուրսէն հոն մտած ապրանքնե-
րաւն մաքուր ինչեցուց, որ առաջ քիչ մը ծանրիկէի
էր. և ասովլ յայս մը տուաւ որ վաճառականութե-
ազատութիւն պիտի ըլլայ: Ի՞այց մօտերս այս յու-
սացուած ազատութիւնը նորէն արգելքներու տակ
մտած կ'երեւի: Վոր օրէնք մը դրաւ կառավարու-
թիւնը. որ դուրսի երկիրներէն ի՞նչ ապրանք մտնէ
նէ Վարօլիի երկիրը, ձեռնոց (Ելսիլէն), ժապա-
ւէն (Քոռուէլա), պահելլա, դաստառակ (մանոթիլ),
և ուրիշ կտաւեղէններ, և այլն, վրան կտոր մը կա-
պար (խուռոշին) պիտի ունենայ Վարօլի մտած ա-
տենը. որպէս զի մտքսէ փախցունելով ներս մտած
ապրանքները ճանչցուին: Այս կարգադրութիւնս
մէկ շատ մը նոր ծախքերու պատճառ չի կրնար ըլ-
լալ. բայց շատ ժամանակ կ'անցնի ամէն մէկ կտո-
րին վրայ ասանեկ նշաններ կապելու. և նշանն ալ
ծանր և տգեղբան մըն է:

ԱԽՄԴՐԻԱ: Յուլիսի 28 ին Ա իշխանաքաղաքին
| էորդօլոյ ըստուած թաղը խռովութիւն մը պատու-
հեցաւ : Ա բառեաստաւոր բանուորմներէն 12 հոգի՝
առած հացերնին կառավարութեան հաստատած
կշխոքէն սրակաս գաննելով՝ կառավարութեան գան-
գաս ընելուն տեղը հացագործին փուռը գային .

սաւ . - չին կրնար մի ըլլալ որ Աղեքսանդր պյուքան շարամիտ մարդիկներէն խարթած ըլլայ . և քու կենացդ դէմ դաւաճանութիւննելու ինքիր գլխուն ուրբ եւած ըլլայ : Հայակը զբուցմէն . չիւմ կրնար կոր հասկընաւթէ ինչո՞ւ համար ասանկ քան մը ընելու համած պիտի ըլլայ , որ աշխարհիք մէջ ասոր պէս ծանր յանցանիք չի կրնար ըլլալ . որովհէտեւ թագաւորութեան պահանեւը հիմակուց կը վայեկէ . պատճառ ունի քու տեղդ անցնելու յօյ ունենալու . և թէ որ ասանկ միտք մը ունենալու ըլլար նէ՛ չէմք Երկրոյիք որ վներք պս մըտքին բերողը կիմոր ըլլալ իրեն անհմտութիւնվը (Ճահիլսւթիւնով) ուրիշներէն դիրաւա խարիւլը . որ ասանկ մէկ անհմուտ տպայ մը գտան , և ասանկ գէշ խրատ ներ տուին անոր : Ո՞վ չի գիտէր որ ասանկ մարդիկի կրնան գլխէն համեմէն թէ միտք տղայքը , այլ և աւելի տարիինին առած մարդիկի ալ . և փառաւոր աղներ կրնան գրւցնել և թագաւորութիւններն անգամ կամ կամ կամ

“ Այս պատմառներս Հերովդէսի ազդեցին . և քըշիկ քըշիկ իր սրբին մէջն Սէքքսանդրի դէմ ունեցած բարկութիւնը կը վիճար , և կանկեր Փերորասայ դէմ բարկանալ . քանզի այս չորս կըսոր թուղթերուն մէջ մասնաւորապէս անոր դէմ էր ամբոսամեն թիւնեւն : Եթզ որ Փերորաս ասիկայ իմացաւ , և տեսաւ որ Ազքեղյոս Հերովդէսին մըս քին վրայ աղէկ մը տիրած է , հասկցաւ որ ազատելուն մէկ հասիկ ճամբան՝ անոր ապաւանիլն է : Աւստի դնաց անիկայ գտաւ . և Ազքեղյոս ասոր ըսաւ . չի գտիւմ ինչպէս կարող պիտի ըլլայ այսքան յանցանքներէն գուն քեզ սրբէլ . որոյնէտեւ յայտնի կ'երեւի որ քուկնն թաշուած է լորօրդ կենացը դէմ թշնամութիւն մտածեր ես . և Ազքեղյոս անդքի քաշաններուն ամէնուն ալ պատճառ գ գուն ես : Միայն այս հնարքը կը մնայ քեզիլ որ ամէն ըսն շամկէ շխտակ թագաւորին իսու տովմանիս . և ս գտիւմ որ անիկայ քեզ կը սրբէ , անկէց թողութիւն ուղէս : Եւ թէ որ ասանկ ընես նէ՞ ես ալ ձևաբէս եկածին շափ քեզի օգնութիւն տալ կը խոստանամ ըսաւ : Փերորաս ասոր խալալ մարիք ըսաւ , որ թագաւորին սիրով կարելցու թեման շարժէ . զնաց ոոքը ին կաւ . խոստովանեցաւ . որ բոլը յանցանիք իմս է . և աղաշէց որ ինչ որ իրեն մէկ կնոյշ մը վրայ ունեցած մոլեկան սէրը յանցանիք ընելը պատճառ եղաւ , անոնք իրեն նէրէ ։ Քանզի անոր սիրուն խելքս գըլ եկէ ռատեր էր ոսաւ : Իոր որ ծեղոսաւ աս եկասուն նննիսկն ռատա

անիկայ ջատագովեց և չերոլիքէինին բարիութիւնը հանդարտեցուց , զինքը օրմնակ բերելով . և լսելով որ եղասյու ինձի ասոր ըրածէն աւելի բաներ ըրաւ . բայց ես բնական ազդումը վրժէինդրութեան ոգինեն թելարդութեանէն ելլու բըռնկյի . քանի ինչպէս գէր և ծանր մարմինն եռւն կը պատահի . անոր նմանը թագաւորութիւններուն ալ կը պատահի . հիւթերը մարմնայն մէկ տեղու կ'երթան կը ժողվըլին . և հօն մէկ բորբոքում մը կը պատճառեն : Այս աեղու բորբոքում եղեր է աւելի լայրեն նետել պէտք չէ , գէրորով բժշկելու աշխատիլ պէտք է : Այուլ և ասոր նման խօսքրով Արքել զայս Փերորասը թագաւորին հետ հաշտուցուց . բայց մշտակ ինքըլինք Ազգեանդրի գէմ անսնի բար կացած կը ցըցընէիր , որ հարիւստապատէս աղջիկս պիտի զատեմ բաելն զատ խօսք չունէր բերանը այնքան ըրաւ որ չերոլիքէս ինքը միջնորդ էլլաւ որ անոնք իհարմէ չի զատէ : Արքել զայս պատճառական

տուաւ . իմ ընկելքբան միայն այսքան կրնայ ըլլալ մեր քեզի հետ ունեցած խնամութիւննիս չլ զատելու համար , որ աղջ կիս Աշեքսանդրէն զատելէն ետքը մէկալ տղոցդ որին կ'ուզես նէ անոր տալու յանձնաւուու . կ'ըլլամ : Հերովնէս պատասխան տուաւ . թէ որ կ'ուզես ամէն կերպով ինձի համեմի բան մը ընկել և զաւակի տերողն ինձի տալ , առ չիկ անիկ մի զատեր , որպէշետեւ տղոցք ալ ունին . և Աշեքսանդրը իր կինը անանկ կը սիրէ , որ զատելու ըլլանք նէ ծանր յուսահատութեան մէջ կ'ինայ : Եւ թէ որ չի զատենք նէ անոր պէս իրեն սիրել մէկ անձին մը հետ պարելու իրեն թշոյտութիւն ըլլալուն վկայ շատ ուրախանալավ Վարքն ալ կը փոխէ , միտքն ալ կը հանգարօթ . քանզի մէկ մարդու մը բարբր քալլարցանելու . անոր ընտանեացը մէջ գոտած բերքութէնէն և . միմիթ արութենէն առել զօրաւոր դեղ չի կրնայ ըլլալ : Աշեքրդայս այս պատճառներուս համար միւն տուաւ , և Հերովն գէս ասոր վկայ շատ ուրախացաւ : Եւ ասովի իր տղան անոր հետ հաշեցնուին ետքը համալցէ որ անձից ելլէ շնառէ Հովոմ երթայ , եղած բանները Օքոսուս կայսէր հասկղանէ , քանով Հերովնէս իր տղուն համոր գանգտուած դրած էր անոր . ուստի փայտելուք այն էր որ բանին վերջ չե ուր կայսանդ ալ անոր իմացնին ու :

ատելութեր կը նորդէ և և Հերովդէսի տունը խառնակութիվ և իւր ուսութիւնով կը լցցնէ, և նոյն Հերովդէսը որդէսամն կ'ընէ: Անանկ մարդու մը պատմութիւն լցսես նէ քու բարկութիւններ ալ կը բորբոքի: Բայց Յալեկպատի պատմութիւնն ընթացքը առանկ մարդ կ'ըն ալ կը ցը ցընէ քիզի, կամ աւելի շխտակը ըսեմ, ասսանկ հրէց մը: Թօւ որ գիտես որ պատմութիւնն կարդաը մարդոց աղջկութեանը և գէջութենէ վայ օրինակներով հմտութիւն տուող վարպետ է, նոյն պատմութեան շարունակութիւնն ալ կարդա: Արքել զայտոի ըրածին որքան հաւեւցար նէ, որիշ մարդ մըն ալ պիտի գտնեն որուն ըրած այնքան գէշ պիտի գայ: և անկէց ետքը անունները վերցնոր, ըրածներնուն վայ գտանէ: Խայ զայտպարը ինչ աղէկ մարդ է եղեր, և բանապետն որքան գէշ մարդ է եղեր: Ա.յո կերպով ըրած դաստանանկդ ընդհանուր մէկ դաստան մը կ'ըլլայ: ամէն խաղաղաբար և ամէն բանապետու ոյս դաստանին տաելը կը մտնէն: թէ որ Արքել զայտու աղէկ մարդ է եղեր, Եւ ըիկէս գէշ մարդ է եղեր ըսես նէ՝ այս պատմութիւննիւ սրվածքը հիմակուան ժամանակին օգուտ մը չունենար, որովհետեւ հիմա ոչ Արքել զայտու կայ և ոչ Եւրիկլէս, և թէսէտ խաղաղաբար մարդիկ այ բանապետներ ալ աշխարհնէս պակսու չեն, բայց կարդացոն պատմութիւնդ իրեւեւ մանաւաւոր դիպուած կարդան նէ: հիմակուան գլունուած ոչ Արքել զայտուները կրնաս ճանշնալ և ոչ Եւրիկլէսները: Պատմութիւնը կարդալէդ ետքը դաստանան ընկըլու տաենքը: պատմութիւնիւթ և ենթակա եղող մարդուն անունը մտնալու է, անոր բարուց և բնաւորութիւնը անունը ձեռք տուներու է: Արքեսանդր մակեդոնացին աշխարհէ տակնու վայ ըրաւ ըսկըլու տերը՝ փառափութիւնը աշխարհէ տակնու վայ ըրաւ ըսկէ: Կարեսաննեայց Անենքրիմիթու գաւորող մէկ կ ցիշերուան մէջ իր բուքը ուժուցուց, և խաղը ու խայտառակ իր Երկիրը դարձաւ ըսկըլու տերը՝ իր ուժին ասպաւնուզ ամբարտաւանը քիչ տաենի մէջ ուժը կը կորպնցնէն և խաղը կ'ըլլայ ըսկէ: Այս ըսծածն դպրատուններուն մէջ պատմութիւն դաս տուողը վարդապետներուն մէկ մասու արթնութիւն մը կրնաս աւալ, որով պատմութիւնը դաս տայնէն ետքը՝ պատմութեան նիւթ առաջ յաստեկ անունները փոխեւ տան աշխարհութիւն, անոր տեղը ածական անունն մը դընել տան: որով աշխարհը ինքնին ըսծածն պատմութիւնն անմիջապէս առաջանաւ: և համագումար գուման օրուեանը անմիջապէս առաջանաւ:

խանութին մէջ ինչ բան գտնան նէ ամէնն ալ կո-
տըրտեցին . և շատ վհասմեր հասցընելէն ետքը հա-
ցադործ վարպետին տունը կոխեցին . և հոն ալ շատ
բաներ ըրին : Ո բայ եկողմերն ալ այս խոռովիշներուն
սիրտ կուտային , պրած կը պօռային : Բայց զինուոր-
ները եկան նէ ամէն բան հանդարտեցաւ . խոռովիշ-
ներուն գլխաւորներն ալ բռնուեցան բանտը գա-
ցին :

ՍՊԱԾՆԻՒԱ : Բամբլունա քաղաքը քանի մը խոռովարար մարդիկ իրենց խել մը համախոհներ գըտնելով խորհուրդ ըրին որ ընդհանուր զօրապետ Պ. Բամիսն մեռցընեն և բերդին ափիքն : Օամօրա քաղաքի պահապան դօրաց երկու զօրապետի ալ ասոնք միտոքերնին բացին . յուսալով որ այս երկու զօրապետներս ալ որ ստորին աստիճանի զօրապետ ներ էին , իրենց հետ միաբանին . բայց ասոնք աէրութեան հաւասարիմ ըլլալով՝ ապաստամբներուն հետ չմիաբանելէն ՚ի զատ՝ անոնց ըրած խորհուրդն ալ պէտք եղած տեղը հասկըցուցին : Ուստի այս խօսվութեանս առաջը առնելու համար պատրաստութիւններ եղան . և խոռվարաններէն շատ մարդիկ բռնուեցան : Այս լուրիս մէջ աղէկ պարագայ մը սա կայ՝ որ ոչ քաղաքին պահապան զինուուրներէն և ոչ ալ քաղաքին երեւելի և յարդի բնակիչներէն այս խօսվարներուն հետ միաբանած մարդ չկայ :

Տօն Ֆիւանէլով ո՛ Ասսիզ արքայալուն իշխանը՝
որ Վատրիս քաղաքը կ'ըսպասվէր, մինչեւ յուլիս 23
չի կրցաւ գալ. պատճառը այն կ'երեւի որ՝ Բամբ-
լունա հասած և այն տեղի յիշեալ խոռվարաններուն
միաբանութիւնը իմացած ըլլալու՝ հօն մնացած է
իրեն զօրքալը, որ խոռմե մը ձիաւոր զօրք ունի իր
հրամանին տակը։

Ավելինա քաղաքէն եկած գիրերն ալ կը պատմեն
որ՝ քաղաքը շատ անհանդստութեան և վախու մէջ
է, քաղաքին պահապան զօրաց մէջ պատահած մէկ
խռովաւթեան մը պատճառուու: Յուլիսի 18 ին գիր-
շերը՝ երբ որ ամէն մարդ իր տեղը հանդիսա կե-
ցած է և բանէ մը կասկած չունէին, 'Կավարրայի
զօրքերէն երկու խումբ զօրք հետերնին խումբ մըն
ալ Քալադրավալյան նիվոսկաւոր (մըզզախլը) զօրք ու-
նենալով և թնդահոգներ ալ աանելով արտօնաք
Հուելվա քաղաքին վկայ գացին: Վասր պատճառ ու
մանք լսին որ՝ Հուելվայէն մարդ եկած և ձախորդ
լուր մը բերած էր, որ քաղաքին օդնութեան հա-
մար ասոնց երթալլ պէտք եղաւ. բայց այս լուրս
ինչ ըլլալլ յայտնուած չէ:

Ապանիսյի կառավարութիւնը յատուկ մարդ
խըրկէց | իղազնոս, Ապանիսյի մէջ խուսվութիւն
հանելով Ռօրթուկալի երկիրը փախչողները ուզե-
լու համար . որ ասկէց առաջ Ապանիսյի կողմէն
| իղազնա նասող գեապանը ուզգեր էր , և Ռօրթու-
կալի կառավարութիւնը չէր տուեր . թէպէտ այս
երկու ուշրութեանն մէջ անանկ պայման մը կար՝ որ
մէկուն երկիրէն մէկալին երկիրը մարդ փախչի և
ուզուի նէ՝ չի տալիք չընեն : Վյու անգամ Ապանիսյէն
յատուկ մարդ գնաց նէ՝ Ռօրթուկալի կառավար-
ութեանը խօսք հասկցուց , որ Իրիարդէս զօրա-
սպետին հրաման ըրաւ Ռօրթուկալի երկլէն դուրս
ելլելու :

Սպանիսիթի Ներքաղութեած ըստուած օրագիրը՝ Բամբլուն
նայի վրա պատմած բանելնուս վրայօք հետեւեալ
տեղեկութիւնը կաւոսյ :

Խոռվարթիւն հանել ուղղակ մարդոց միտքը այն
էր որ Քաղաքանիսյի հաւատարիմ և կարիք զօրքե-
րէն մէկ քանին իրենց կուսակից ընեն, որ շատ գիւ-
րին բան մը չէր. և յանիկարծ կոմիտելով՝ Ռամբէլունա
յի և Ասեւ-Ուեպասդիանոյի տիրեն, և իրենց գը-
խաւոր տեղ ընեն այն տեղերը: Եւ ասով կառա-
վարութեան ու շադրութիւննը այլ և այլ իրազմէ հե-
ռու տեղերու վրայ դարձընելով՝ Ռօրթուկալ փախ-
չող սպանիացիներուն դիւրացընեն Քաղիլիսյի և
Կալիցիայի վրայով Ապանիա մը ունելը. մէկ կողմէն
ալ Շիպրալդանի վրայէն Անտալուսիա գաւառուն
մէջ խռովութիւն ձգեն:

Օքքերը իրենց կողմը քաշելու համար ոսկի և
արծաթ անխնայաբար բամենեցին անոնց . և քաղա-
քացիներուն մէջէն այս խռովութեանս կուսակից
Եղաղներուն սիրո տալու համար սուտ լուր մըն ալ
հանեցին . որպէս թէ Խնկիլթէռուսայէն և Տօրթու-
կալէն ալիրենց օգնութիւն պիտի գայ : Խնուանի
Խաբարդէրօին զօրապետներէն մէկն ալ Ապանխայի
սահմանագլուխները եկած է՝ որ ներս մըտնելու
Ճամբան գլունէ , և ոտք ելլողներուն ընդհանուր
սպարապետ ըլլայ : Խայց բարեբաղբաբար այս խոր-
հուրդներուս ամէնն ալցրուեցան . և թէ Տամբ-
լունա , թէ Քադալօնիա և թէ Անն-Ակպասդի-
անօ թափուհին թշնամի եղաղներուն բանը ձա-
խորդ գնաց , զօրաց հաւատարմութեամբը , և քա-
զաքական կառավարութեան խոհեմութեամբը :

ՀԱՐԱՎԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ. ԼԻՆԳՎԱԼԱԿԱՆ ԱՐԴ-
ՈՒՅՈՒՆ ՀԱՅԱՀԱՆ ԽՈԲՈՔ *

“ Այսանք սպոռագութեամբ հաստատել, որ Անք-
սիքսի կը լուսնի վրայօք Ամերիկայի միացեալ նահանգ-
ներուն օրադիմուներուն տուած տեղեկութեանցը
շատ չեն հաւատանք ։ Օնտուայի վաճառականները :
Յիշեալ օրագիրերուն մէջ պատմուած լուրերէն
միայն այնքանը սույզ կ'երեւի, որ Անթաւ-Լինայի
կուսակիցները գլուխ վերցուցած են . և միայն ա-
սնք են որ կարող սիրուի ըլլան միացեալ նահանգաց
կառավարութեան սիրու շահիլ . քանզի Անթաւ-
Լինայի յիշեալ կառավարութեանը ամէն ուղածը
տալու պատրաստ է : Տարէ աէս զօրասպեալ չերե-
ւիր որ առանկ միտք մը ունենայ ” :

“ Ո՞իսցեալ նահանգաց զօրապետ Պ. Դայլուր
Վաղամօրաս ան զը կը կենաց , և ստիպուած է անկեց
չի շարժելու . ասիկայ բաւական է հասկցընելու
որ Վէքսիքօթի տիրելը այնքան դիւրին բան չէ , ինչ-
պէս որ միացեալ նահանգաց կառավարութիւնը
առջի բերանը կը կարծէր . մանաւանդ թէ որ մէք-
սիքացիները միաբան ննան , և երկրին դիրքին կող-
մանէ ունեցած օդնութեանը գործածութեան կեր-
ար գիտնան ո :

ΕΡΓΑΤΙΚΗ

(Օսերէւրօն-է թորիւրիշնո խտալսկան օրագիրը ո-
գոստոս 26 թուշյն մէջ բարեցիշտոտակ Պետրոս Եշու-
սու քեանին վրայ հետեւեալ յօդուածս կը գրէ , որ
մենք ուրախութեամբ կը հրատարակեմք , և գիտեմք
որ ուրիշներն ալ ուրախութեամք կը կարդան . ո-
րովհետեւ օտարազգիք մեր ազգակիցը գտնեն նէ՝
այն գովեստը մեզի ալ է . գովութեան արքանի մար-
դիկ ամեն աղքաց մէջ իրենց գալող կը գտնեն : Յե-
շեալ օրագիրը այսպէս կը խօսի :

“Պետրոս շուսութիւնի կերպէն պահպանութիւնը ամսոյս 19ին : Առոր ժրութիւնը վիճակը բարի բաղդի արժանացցց, որով առաջ շահելու տիրացաւ : Միափառութեան ձայներէն հեռու ազդեցաւ . շատ մարդ կայ որ ասոր բարի գործքերը չեն գիտուք . որովհետեւ ինքն ալ անոնք ամենուն բերանը ձգելն կ'զբուշնար :

“Օ՞նաւ 1778թուին Կվմիր քաղաքը հայագի աղ նուական տոհմէ . բայց իրեն տարիքին համեմատ աշխարհքին ընծայած հետութիւններուն և զուարձութիւններուն համը չառաւ : Իրեն առաջին վարպետ եղաւ հայրենի անուշիկ սէրը . այլքիչ մը ետքը հայրը մեռնելով՝ ձախորդ բաղդը՝ եղաւ իրեն աւելի ճշմարտախօս և աւելի զօրաւոր սնուցիչ իրեն մանկութեան հասակը լեզուներ սորմելով անցուցեր էր : Արդիած էր Խտակերէն , Գաղղիերէն , Յանարէն և Տաճկերէն , որչափ որ պէտք էր այն Առաջին հոգ ինչ էր առաջաւ Բենեդիկտ

վիճակին ընթացքին՝ որ իր բնաւորութիւնը զինքը
դէպ ՚ի այն տեղ կը տանէր։ Բայց աւելի սիրով և
հոգայողութեամբ ջանք ըրաւ իր նախնեաց լեզուն
աղէկ սորովելու, որով իրեն կօրսանցուցած հայրենի
քը կը յիշէր, և տղայութեան առենը ականջը հա-
սած առաջին ձայնը միոքը կը բերէր։ Վլորի որ-
բութիւն մը և հաղուագիւտ չնաշխարհիկ բարբ

մը՝ զինքը մօաէն ճանչողները ամէնն ալ իրեն բարեկամ ըրած էր որ զինքը կը յարգէին : Այս միջոցին՝ որ ինքն ալքան և մէկ տարուան էր, իր մոքին մէջ հաստատած դիտաւորութիւնը առաջ տանելու համար իրեն ծնած երկիրը աչքին նեղ երեւելով՝ եռանդով և յուսով լցոցւեցաւ, իր հայրենիքը ձրգեց, և իր բնակութիւնը Որիէտոէ քաղաքը հաստատեց : Հըրք որ Ջուանսըները այս կովմերա եկանքաղաքիս գուրսի երկիրներուն հետ հազրդութիւնը կըտրելով վաճառականնութիւնն ալ ինկատ . ասիկայ ալ այն միջոցին՝ նայինք վերջը ինչ կ'ըլլաց ըստելով Վիէննա գնաց : Ըստ ետքը երդը որ Ծըրիէստէ իր տուաջին տիրածը դարձաւ, և պայմանները և դաշինքները նորոգեցան, և նոր ասպարէկ մը բացուեցաւ յաջողութեան, ասիկայ ալ նորէն հան

դառնալու ըուշացաւ .քանզի նախատեսութիւն ու նենալով կը հասկընար որ այս երկիրս որբան պիտի ծաղկի : Քիչ մը ետքը Վէհմէտ Ալի փաշայն ասիկայ իրեն գործակալ ընտրեց . և այս պաշտօնս՝ որ իրեն Պօղոս եղբօրը միջնորդութեամբը իրեն տըռվեցաւ՝ որ այն ատենը փոխարքային գլխաւոր պատօնատարն էր կառավարութեան մէջ, ասիկայ վաճառաշիններուն մէջ բարձրաձցյց և մեծ պատիւի հացուց : Այն ատենը վշիպտասի հետ վաճառականութիւնը շատ ծաղկեալ և շատ շահաւոր էր : Ուստի ասիկայ քիչ ատենի մէջ անանկ մարդ մը եղաւ, որ ուրիշները շատ ատեններ անցնելով և գըլըւխներնէն շատ բաններ գալով անցնելով՝ այն աստիճանին չեն կրնար հասնիլ : Ասով ալիր բարբը և սովորութիւնը և փափաքը չելիցըաւ . ոչ ուրիշնե-

վասորկելու ետեւեւէ ինկաւ : Բնապէս պարկեշտ և
խոհեմէք . այս բնաւորութիւններովս մնաց . պարզ
կեանք կը վարէր . քիչով կը բաւականար . միշտ մի
և նոյն մարդն էք :

“ Թէպէտ ինքը զինք վաճառականութեան տըւած
ւած էր, բայց իր հոգը և փափաքը բոլորովին վա-
ճառականութեան հետ չի կապէց : Արուեստի և
գիտութեանց վերաբերեալ շատ բաններ ստացաւ և
իր քով պահեց . որ տեսնել և ասոնցմէ լցո առնել
ու զող խմանուններուն ցըցլնելու բնաւ չէր խնա-
յեր : Կամահ յիշատակաց արժանի Շիօվաննի Պէլ-
ձօնին հին Երիխոսու պըտարտած ատենը երկու հատ
Աֆինաս ըստւած արձաններ հանած էր զարմանալի ա-
րուեստով շնուրած, և ասոր քովի էին : Այդ որ
Ֆանչէսքօ կայսրը թօրիէստէ եկաւ, և անիկայ
տեսնելու գնաց, ասիկայ անոնք երկուքն ալ կայ-
սեր չնորհեց, և կայսրը ասոր փոխարէն պատառա-
կան մատանի մը տուաւ . որուն վրայ կայսերական
նշանագիրը գլուշմած էր : Վ իննայի մուզէօն (թան-
գարանն) ալ ասկէց արված շատ ընծաններ կը գտնը-
լին . որոնց մէջն է մէկ ձիագետի (իբրօքօդամօ,
ՏՀ. տէնիղ այկըռը) մը, որ մինչեւ հիմա տեսնը-
ված և ձանցուածներուն ամէնէն գերազանց է . և
1823ին ընծայ տուաւ : Աւ այս անօդտախիլնդիր ա-

աւատաձեռնութիւններուն կոյզրը եվլոք հաւնել
լով՝ ից շնորհակալաւթիւնը հասկըցընելու համար
մէկ պատուական ոսկի պատուադրամ (միտալ) մը
շնորհեց։ Բայց ինքը ոչ ասանկ պատիւներուն վկայ
և ոչ ուրիշ իրեն աղէկ բնաւորութիւնը յայտնող
գործքերուն վկայ պարծիլ ամենեւին չունէր։
“ Այսանգաւոր ժամանակներ վաճառականնե-
րու ձեռք բռնեց։ և խեղջութեան մէջ ինկած շատ
ֆաժիլանելու ձեռաց տակէ օգնութիւն և ապրուստ
կուտար։ Բայց իրեն մարդասկիռութեանը ամէն տե-
ղէն աւելի նպատակ գտնվեցաւ Իզմիր, այն երկի-
րը՝ որիէց իրեն պղտիկութեան ատենը զատիւցաւ,
և իրեն սրբին մօտ ինչ կար աշխարհքիս մէջը նէ,
ազգ, բարեկամ, ազգական, ամէնն ալ հօն էին, և
հիմա ալ իր մեռնելէն ետքը մարմինը հօն կը դառ-
նայ կոր, իր բոլոր խորհուրդներուն գլուխը իր այս
հայրենիքն էր։ Ալ մասածէր որ՝ մէկ ազգ մը տառա-
պանքի և խեղջութեան մէջ ձգող գէշութիւննե-
րուն շատին պատճառը՝ կըթութեան պակասու-
թիւնն է։ Անոր համար ուզեց իր հայրենիքն ալ
գոնէ ըստմասնեայ հաղորդ գտնուի իմաստուն կըր-
թութիւններէն առաջ եկած աղէկութիւններուն
որոնց բազմաթիւ օրինակները միշտ աչքին առաջն
էին թէ իր բնակած երկիրը, և թէ Ճանապարհոր-
դութիւն ըրած երկիրները։

“ Ենքը ամեն կերպ օգտակար ուսմունքներու ցերմ յորդորիչ ըլլալով՝ կրթութիւններնուն հոգ տարաւ . և նոր դպրատառներ հաստատելու գործակից եղաւ , և հիները ընդարձակեց . և ազգային ուսմանց տեղերը և ուսմունքը հարստացուց գիր-

քերով և իմաստուն մարդոցմալ և տպարաններով։ Ազգաստանարաններ և աղքատունոցներ բանալու աշխատեցաւ . և տեսակ տեսակ օրագիրներ հիմնեց . որ համառօտ և գիւրին կերպով ազգին մէջ օդտակար ծանօթութիներ պիտի տարածեին : Եւ այս բաներուս մէջ ըրածը աւելի օգնութիւն էր՝ քան թէ խրատ . և խօսքեն աւելի՝ ստակին ուժը կը բանեցընէր . Կղմիրու վերջնին հրկիզութենէն պատճառած խեղճութիւնը մեղմելու աշխատողներուն մէջ ասիկայ առաջին գանուեցաւ . բայց անկէց առաջ ալ ձախող գիտուած քանի որ պատճէր նէ՝ օգնութեան հասնելու չէր ուշանար , և խնայութեամբ չէր վարմէր : Իրեն մաքին մէջ կը պահէր և մարդու չէր իմացընէր ինչ բարեպաշտ գիտաւորութիւն ունէր նէ . այլ երբ որ հասարակաց օգուտ ընելու ժամանակը գար նէ՝ այն ատենը գործով երեւան կը հանէր : Եւ աղէկութիւն մը ընելէն ետքը չէր ուզեր որ անոր վրայ խօսվի : Եւ յիրաւի աշխարհէքին խօսքը , թէ և պարաւանք ըզլայ , թէ և բարերարութիւն ընողը գովիւլ և անոր երախակը ճանչնալըլայ , բան մը չի կրնար ելեցընելքարերարութիւնը ընողին իմացած զուարձութեան վրայ . քանզի մէկ մարդ մը իրեն նմաններուն օդտակար ըլլալուն վրայ իմացած զուարձութեանը պէս զուարձութիւն չի կրնար րուայ :

“Պէտքոս Եշուսութիւն ասանեկ ապրեցաւ : Եւ թէ
պէտ տարիքին շատութիւնը ճակատը թումեցու-
ցին , բայց խորհուրդները միշտ շնորհած էին այն
ամեն բաներուն՝ որ իր ազգին յարմար և օգտակար
ըլլալը կը ճանչնար : Իր առելի գորովական հոգը և
գութը իր հայրենեացը վրայ էր . որ ալ անկէց ետքը
տեսնելիք չունէր . և թէպէտ անկէց հեռու էր ,
բայց մոքին մէջէն միշտ կը մտածէր , և խելքը միտ-
քը անոր վրայ էր թէ ինչպէս իր հայրենիքը մեծցընէ-
և երջանկացընէ . և ասոր համար նոր մտածմունքներ
և նոր առաջարկութիւններ կ'ընէր ինքնիրեն : Եւ

